

УДК 336:330.101.541

Н. І. Передерієнко, Я. В. Котляревський

Видавничо-поліграфічний інститут НТУУ «КПІ»

**АНТИКРИЗОВА ФІНАНСОВА ДІАГНОСТИКА
НА МАКРОЕКОНОМІЧНОМУ РІВНІ**

Окреслено поточний стан і наявні методики діагностики кризових проявів на основі аналізу фінансових потоків макrorівня, опрацювання й узагальнення існуючого досвіду.

Діагностика, кризові прояви, фінансові потоки, макrorівень

З огляду на актуальність дослідження, виявлення закономірностей і подолання наслідків світової фінансової кризи окремої уваги заслуговує зведення методик попередньої діагностики кризових проявів до єдиного інструментарію, що на основі попереднього виявлення проблем у цільових секторах найбільш яскраво й однозначно можуть виступати індикаторами загрозливих проявів. Подібний підхід має забезпечити уніфікацію методологічних способів до створення цілісної системи раннього попередження криз, які мають в основі фінансовий характер.

Відношення до кризових явищ у світовій економіці змінювалося упродовж майже трьох століть. Дослідженням природи економічних криз і ґрунтовним описом кризових процесів займалися відомі економісти Д. Рікардо, К. Маркс, Й. Шумпетер, Н. Кондратьєв, Дж. М. Кейнс, М. Туган-Барановський тощо. Серед вітчизняних фахівців увагу питанню криз та антикризової політики, зокрема у фінансовому секторі, приділяли І. Бланк, А. Штангрет.

Метою нашого дослідження є вивчення поточного стану та наявних методик діагностики кризових проявів на базі аналізу фінансових потоків макrorівня, опрацювання й узагальнення існуючого досвіду.

Економічною наукою до сьогодні розроблено ряд різних теорій, які пояснюють причини економічних циклів і криз. До найвідоміших можна віднести наступні:

- грошову, що пояснює цикл експансією банківського кредиту;
- нововведень, що розглядає цикл як використання у виробництві важливих нововведень;
- психологічну, яка трактує цикл як наслідок хвиль песимістичного й оптимістичного настрою, що охоплюють населення;
- недоспоживання, яка вбачає причину циклу в занадто великій частці доходу, котра йде багатим і ощадливим людям, у порівнянні з тим, що може бути інвестоване;
- надмірного інвестування, прихильники якої думають, що причиною рецесії є швидше надмірне, ніж недостатнє інвестування [15];

Період більш глибокого дослідження кризових явищ розпочався із зміною глобальних умов функціонування економіки в 60–70-х рр. XX ст., що призвело до модифікації завдань регулювання економіки й управління підприємствами. Було з'ясовано, що кризовий стан є природним на певному етапі моделі класичного циклу суспільного відтворення, яка складається з чотирьох фаз, а саме:

Криза (спад). Відбуваються скорочення обсягу виробництва і ділової активності, падіння цін, затоварення, зростає безробіття і швидко збільшується кількість банкрутств.

Депресія (стагнація). Являє собою фазу (більш-менш тривалу — від півроку до трьох років) адаптації господарського життя до нових умов і потреб, тобто фазу знаходження нової рівноваги.

Пожавлення. Це період відновлення. Починаються капіталовкладення, зростають ціни, виробництво, зайнятість, процентні ставки.

Підйом (бум). Це стадія, при якій прискорення економічного розвитку виявляється в серії нововведень, виникненні маси нових товарів і нових підприємств, у стрімкому зростанні капіталовкладень, курсів акцій та інших цінних паперів, процентних ставок, цін і заробітної плати. Підйом, що виводить економіку на новий рівень в поступальному розвитку, готує базу для нової, періодичної кризи [2, 3, 8].

Якщо проаналізувати подані зведення щодо макроекономічної сутності криз, то помітною буде надзвичайно важлива фінансова складова, тим більше як така, що може і має вимірюватися кількісно.

Відомі дослідники до питання визначення змісту кризових явищ відносять й суто практичні аспекти прикладної складової їх вираження. Саме тут доцільно розкрити поняття **дефолту** як кінцевої стадії фінансового прояву кризової ситуації. Дефолт (від англ. *default*) — фактична несплата боргів, яка може бути результатом небажання або неспроможності позичальника (фізичної або юридичної особи), або невиконання ним відповідних пунктів кредитного договору.

Цей термін також не є однозначним, адже стосується подій, які можуть відбуватися як на макрорівні (держава), так і на рівні суб'єктів господарювання та фізичних осіб. Відповідно, деякі особливості тлумачення, що можна знайти у фаховій літературі, також різняться: від звичайного «невиконання зобов'язань» до «припинення сплати відсотків на цінні папери, кредити, облігації, а також припинення обслуговування боргів».

Окремо виділяють третій тип дефолту, найбільш загрозливий (можна віднести до макроекономічного рівня) — суверенний дефолт, який означає неспроможність держави сплачувати борги. Як свідчить практика, цей тип дефолту може бути як зовнішнім (кредиторами є зовнішні інститути чи держави), так і внутрішнім (неспроможність покриття внутрішніх зобов'язань).

Отже, усвідомлюючи надзвичайно важливе значення дослідження передумов і наслідків кризових явищ, важливо сприяти попередженню криз шляхом розроблення програми дієвої діагностики. Особливо даний факт засвід-

чила світова фінансова криза, більше того, вона мала ознаки сходження у часі кількох циклів криз, починаючи з фінансової на макроекономічному рівні й закінчуючи платіжною на рівні суб'єктів господарювання.

Розгляд змісту і проявів кризових явищ на макrorівні є надзвичайно складним, адже зачіпає питання ефективності всієї фінансової та економічної системи країни. Крім того, зважаючи на масштабність та інерційність економік сучасних держав, надто складним виявляється визначення та вимірювання реального впливу антикризових заходів, надто значущим є дисбаланс господарства, що відбувається внаслідок кризи, а, враховуючи складність і варіативність структури економік різних держав, застосування тих чи інших рецептів практично завжди відбувається із значними відхиленнями від базових концепцій [4, 6].

Таким чином, сконцентрувавши увагу саме на діагностичній стадії і взявши до уваги той факт, що беззаперечними авторитетами та головними ідеологами побудови сучасних загальносвітових принципів і методів макроекономічного регулювання фінансових систем і монетарної політики є Міжнародний валютний фонд (МВФ) і Світовий банк (СБ), які виступають як такі собі наддержавні антикризові інститути, варто орієнтуватися на рекомендації і досвід саме цих установ. А головною складовою їхнього досвіду є орієнтація на запровадження програм **оцінки стійкості фінансової та фінансової системи**. Запровадження в окремих країнах систем оцінки фінансової стійкості (*financial stability*) було викликано поширенням фінансових криз на початку 90-х років XX ст., у тому числі світового масштабу. У межах програми FSAP (*Financial Sector Assessment Program*) ці організації закликають світову спільноту до більш тісної взаємодії у сфері моніторингу стійкості фінансових систем країн з метою попередження та діагностики кризових проявів. Метою FSAP є сприяння розвитку методичних підходів до оцінки стійкості фінансової системи, їх впровадження в різних країнах та оптимізація умов для підвищення ефективності та узгодженості досліджень національних і міжнародних експертів [17].

Разом з тим, існують різні методики для оцінки ризиків у фінансовому секторі. Тут доцільно згадати насамперед «Довідник з оцінки фінансового сектору», розроблений МВФ та СБ у 2005 році. Наявна також значна кількість наукових розробок щодо оцінки фінансової стабільності (адже саме вона є передумовою для належного функціонування фінансового сектору та вироблення дієвої монетарної політики). Проблема вибору з існуючих методик полягає в тому, що всі вони зосереджуються на якомусь конкретному сегменті (наприклад, рівні боргу), але не дозволяють точно оцінювати ефект конкретних ризиків для всієї грошово-кредитної системи, економіки в цілому.

Сам МВФ поки що не розробив остаточну систему менеджменту фінансових ризиків і відповідної комплексної оцінки фінансової вразливості, тому наведемо одну з найвідоміших моделей такої оцінки, поданої в роботі Хеммінга та Петрі, які у 2000 році запропонували орієнтовний перелік індикаторів фінансової вразливості (табл. 1).

Таблиця 1

Оцінка фінансової вразливості за Хеммінгом і Петрі

Показник	Критерій
1	2
Індикатори початкового фінансового стану	
Слабка початкова фінансова позиція	Співвідношення загального фінансового балансу і ВВП Співвідношення інших показників фінансового балансу і ВВП (де це необхідно) Співвідношення чистого фінансового боргу і ВВП Розмір автоматичних стабілізаторів (малий/середній/великий) Середні та максимальні ставки податків (для кожного з основних податків)
Недостатнє покриття фінансової діяльності уряду	Частка доходів, що зазначені у фінансових даних, доходах загального урядового сектору Частка витрат, що зазначені у фінансових даних, загальних видатках загального урядового сектору
Незадовільний облік і контроль	Фінансовий баланс, визначений над межею (обов'язкова частина бюджету) в порівнянні з фінансовим балансом, визначеним під межею (нетипові витрати)
Недостатність інформації в балансі	Загальний борг (так/ні) Чистий фінансовий борг (так/ні) Інші дані балансу (так/ні)
Значні непокриті умовні зобов'язання	Співвідношення загальних умовних зобов'язань і загальних доходів Співвідношення чистих умовних зобов'язань і загальних доходів або опис основних умовних зобов'язань та вимірювання найбільших
Значні квазі-фінансові операції	Співвідношення обсягу квазі-фінансових операцій і загальних доходів Опис основних квазі-фінансових операцій та вимірювання найбільших
Індикатори короткострокових фінансових ризиків	
Висока чутливість короткострокових фінансових результатів до змін ключових макроекономічних змінних	Вплив варіацій у прогнозах таких показників, як ріст ВВП, інфляція, платіжний баланс, обмінний курс та процентні ставки на фінансовий баланс
Невідповідна структура боргу	Строк погашення (короткий, середній, довгий), структура процентної ставки (фіксована проти змінної) та структура боргу по валютах
Нестабільні джерела доходів та програми витрат	Вплив змін в інших економічних і макроекономічних визначених факторах доходів і витрат на фінансовий баланс

Продовження табл. 1

1	2
Вимоги виплати непокритих умовних зобов'язань	Співвідношення умовних зобов'язань і ВВП, очікувані платежі щодо гарантій і т. ін.
Інші ризики з боку витрат	Опис програм та політики, які спричиняють підвищення ризиків
Індикатори довгострокової стійкості	
Несприятлива динаміка боргу	Прогноз загального або чистого боргу як частки ВВП на 5–10 років, а також зміна первинного балансу як частки ВВП, необхідного для стабілізації співвідношення боргу до активів на поточному рівні або на спеціальному цільовому рівні
Низький рейтинг державного боргу та/або висока премія процентної ставки	Інформація, необхідна для обчислення премії податкової ставки, доступна на веб-сайті Блумберг (Bloomberg)
Несприятливі тенденції демографічного розвитку	Довгостроковий прогноз кількості осіб пенсійного та шкільного віку відносно до загального населення та робочої сили; вплив на витрати (у % ВВП) та на ставки податків
Швидке виснаження ресурсів	Залишковий термін використання наявних ресурсів за поточних темпів використання Співвідношення доходів від використання ресурсів і загальних доходів; частка вартості ресурсних активів у ВВП; суттєва деградація навколишнього середовища (так/ні)
Індикатори витрат	
Велика частка фіксованих витрат та/або трансферів	Співвідношення фіксованих витрат і трансферів та ВВП
Надлишкове фінансування військових витрат	Співвідношення військових витрат і ВВП
Серйозні недоліки в витратах	Програми, для яких співвідношення витрат і ВВП суттєво нижче середнього для країн з порівнюваними характеристиками
Індикатори доходів	
Нееластична система доходів	Еластичність податків або їх зростання
Надто коцентровані податкові доходи	Склад доходів, а конкретніше — співвідношення доходів і податків з торгівлі та загальних податкових доходів

Закінчення табл. 1

1	2
Часті зміни податкового законодавства	Суттєві зміни у податках, особливо нові виключення або інші звільнення, кожного року або кожних два роки (так/ні)
Розширене фінансування під визначені цілі	Співвідношення доходів від адресних податків і загальних доходів
Гранти та доходи з інших нестабільних неподаткових джерел доходів	Співвідношення неподаткових доходів і загальних доходів; склад неподаткових доходів
Індикатори фіскального менеджменту	
Заборгованості по витратах та використання взаємозаліків	Співвідношення заборгованості по витратах і загальних доходів; суттєве використання взаємозаліків (так/ні); нездатність прозвітувати про значну заборгованість (так/ні)
Значне відхилення фактичного виконання бюджету від запланованого	Фактичні витрати відносно запланованих витрат; застосування великих додаткових бюджетів (так/ні)
Неіснуюче або слабе середньострокове бюджетне планування	Ефективне середньострокове бюджетне планування (так/ні)
Суттєві затримки при підготовці остаточних рахунків та їх аудит	Часові проміжки між кінцем податкового року та (i) підготовкою остаточних рахунків і (ii) оприлюднення рахунків після аудиту
Висока заборгованість по податках і використання зарахувань по податках	Співвідношення заборгованості по податках і загальних доходів; різке зростання заборгованості по податках (так/ні), суттєві зарахування по податках (так/ні)
Великі обсяги повернень по податках, особливо по ПДВ	Співвідношення обсягів повернень по податках/ПДВ і доходів по податках/ПДВ
Застарілий реєстр платників податків	Актуальність реєстру платників податків по основному податку (повністю адекватний/адекватний, але потребує оновлення/повністю неадекватний)
Неефективна програма аудиту податків	Покриття податків аудитом (адекватне/неадекватне), таргетування податкового аудиту (відповідне/невідповідне)
Індикатори ефективності уряду	
Погані результати від вивчення результатів діяльності державного сектору, корупції і т. ін.	Інформація, доступна зі звіту інституту розвитку менеджменту «Конкурентоспроможність в світі»; Індекс сприйняття корупції організації Транспаренсі Інтернешнл

Основна ідея даного переліку показників базується на загальному розумінні зв'язків у фінансовому секторі та між фінансовим сектором і грошово-кредитною, фінансовою системою й економікою загалом.

Дуже подібною є ідея оцінки ризиків, але вже в рамках цілого фінансового сектору, як на рівні окремих фінансових установ, так і на рівні економіки держави. Зокрема, як уже відзначалося, МВФ разом зі СБ розробили методологію для оцінки фінансової стабільності (FSA), котра фінансову стабільність визначає наступним чином:

середовище, яке запобігло б неплатоспроможності та банкрутству великої кількості фінансових установ;

умови, які виключали б значні перебої в наданні ключових фінансових послуг.

Сама методологія оцінки фінансової стабільності включає як кількісні, так і якісні індикатори, які допомагають аналізувати й оцінювати стійкість фінансового сектору, економічні та інституційні фактори, що її визначають. Основними інструментами кількісної частини є система завчасного попередження (СЗП) і макропруденційний нагляд. Останній включає аналіз індикаторів фінансової стійкості, а також стрес-тест, що показує реакцію системи на різноманітні шоки. Крім того, він включає оцінку ризиків, які фінансовий сектор може спричинити для економіки. Виділяють такі етапи побудови СЗП:

1. **Створення набору індикаторів фінансової стійкості.** Індикатори фінансової стійкості (ІФС) — це індикатори фінансового здоров'я і стійкості фінансових установ у країні. Список ключових ІФС згідно з документами МВФ наведено в табл. 2 [16, 17].

Таблиця 2

Основний набір показників фінансової стійкості

Показник	Вимірює	Коментар
1	2	3
Регулятивний капітал до активів, зважених відповідно до ризику	Адекватність капіталу	Широкий критерій оцінки капіталу, включаючи статті, які роблять його менш захищеним від втрат, — такі, як другорядний борг, податкові кредити та нереалізоване нарощення капіталу
Співвідношення регулятивного капіталу першого порядку та активів, зважених відповідно до ризику	Адекватність капіталу	Капітал найвищої якості, включаючи акціонерний капітал і нерозподілений прибуток, по відношенню до активів, зважених у відповідності з ризиком
Проблемні позики, за винятком резервів до капіталу	Адекватність капіталу	Показує потенційний розмір резервів, які можуть бути потрібні стосовно капіталу

Продовження табл. 2

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
Співвідношення проблемних позик і загального валового обсягу позик	Якість активів	Показує кредитну якість позик банку
Секторний розподіл позик щодо загального обсягу	Якість активів	Показує концентрацію ризиків для конкретних секторів
Доход на активи та доходність капіталу	Доходи та прибутковість	Оцінює межі, в яких доходи можуть компенсувати втрати, відносно капіталу або обсягу позик та активів
Співвідношення процентної маржі і валового доходу	Доходи та прибутковість	Показує важливість чистого процентного доходу та спроможність покриття втрат
Витрати, не пов'язані з виплатою процентів до валового доходу	Доходи та прибутковість	Показує ступінь послаблення доходів через високі витрати, не пов'язані з виплатою процентів
Співвідношення ліквідних активів і загального обсягу активів, а також ліквідних активів і короткострокових зобов'язань	Ліквідність	Оцінює вразливість сектору до втрати доступу до ринкових джерел фінансування або до паніки серед вкладників
Чиста відкрита позиція в іноземних валютах у відношенні до капіталу	Чутливість до ризиків валютного курсу	Вимірює валютну невідповідність активів і пасивів

У країнах з добре розвиненими фінансовими ринками набір ключових ІФС доповнюється ринковими індикаторами фінансової стійкості, які включають ринкові ціни на фінансові інструменти, індикатори надлишкової доходності, мінливості ринку, кредитних рейтингів та діапазону доходності за державними облігаціями.

2. **Інтерпретація ІФС**, яка включає дослідження визначальних елементів ІФС та прогноз їхніх тенденцій у майбутньому.

3. **Аналіз ІФС**, що базується на їх регресії на набір макроекономічних і фінансових змінних. У деяких випадках застосовуються панельні дані, а в інших — часові ряди.

4. **Стрес-тестування**. Є приблизним розрахунком змін в індикаторах фінансової стійкості, спричинених шоком. МВФ та СБ наголошують, що подібний тест є тільки приблизною оцінкою і не дає точного оцінювання.

У питанні діагностики проблемних процесів у фінансовому секторі експерти виокремлюють розробку випереджуючих індикаторів у СЗП. Вони широко застосовуються в емпіричній літературі для прогнозування валютної, боргової і банківської кризи, є частиною системи оцінки фінансової стабільності, що використовується МВФ. Головна ідея цього підходу полягає у визначенні випереджуючих індикаторів, чії зміни зазвичай передують змінам

загальної економічної активності. Як звичайно, СЗП комбінує ряд індикаторів в єдиний показник ризику виникнення кризи. Наприклад, МВФ і Світовий Банк розглядають різні підходи до побудови моделей СЗП щодо прогнозування валютної кризи. Двома головними підходами є:

індикатори, розроблені Г. Камінські — ґрунтуються на прогнозуванні критичних точок у бізнес-циклах;

пробіт-логіт (probit–logit) — моделі обмежених залежних змінних, запропоновані Бергом та Патілло (Berg and Pattillo (1999) — суть цих робіт полягає в тестуванні звичайних індикаторів платоспроможності щодо минулих випадків криз за допомогою спеціальних probit/logit моделей.

Крім того, окремо виділяється більш практично орієнтований експрес-тест на основі часової динаміки за ключовими попереджувальними індикаторами, розроблений Г. Камінські, С. Лізондо та К. Райнхартом й отримав назву «метод сигналів». Його базові індикатори наведено в табл. 3.

Таблиця 3

Базові індикатори методу сигналів

Індикатор	Залишок часу до кризи після появи першого сигналу, місяць
Банківська нестабільність	19
Переоцінка національної валюти	17
Підвищення процентних ставок	17
Зростання обсягів імпорту	16
Зниження обсягів випуску продукції	16
Відтік коштів вкладників з банків	15
Зменшення обсягів експорту	15
Погіршення умов торгівлі	15
Зниження золотовалютних резервів	15
Падіння фондового ринку	14
Зміна диференціалу внутрішніх і зовнішніх процентних ставок	14
Низьке покриття резервами короткострокових зобов'язань (грошовий агрегат M2 / резерви)	13
Зміна спреда депозитних і кредитних процентних ставок	13
Великий внутрішній кредит (у порівнянні з ВВП)	12

Безумовно, дані зведення являють собою більшою мірою емпіричні закономірності, причому характерні для певного періоду розвитку економічних формацій і держав визначеного суспільно-політичного ладу, тим не менше обсяги дослідження дозволяють трактувати цю інформацію як цілком придатну для ранньої діагностики кризових проявів у фінансовому секторі [14].

Напевно, дане дослідження було б неповним, якщо не згадати про можливість застосування безпечного підходу до аналізу та діагностики криз. Так, у рамках блокової схеми визначення основних засад економічної безпеки, а отже, і відсутності кризових проявів пропонуються серед інших наступні сегменти для оцінки фінансової стабільності (табл. 4) [5].

Таблиця 4

Показники антикризової діагностики за сферами та блоками безпеки

№ з/п	Характеристика показника
1.	Загальноекономічна сфера
1.1.	Блок державних фінансів
1.1.1	Дефіцит консолідованого бюджету (співвідношення доходної та видаткової частин бюджету)
1.1.2	Частка заборгованості за податковими сплатами у доходній частині консолідованого бюджету (співвідношення заборгованості за податковими доходами та консолідованого бюджету)
1.2.	Блок оцінки банківської діяльності
1.2.1	Генеральний коефіцієнт надійності найбільших банків (НВБ) — співвідношення середнього власного капіталу НВБ та середнього обсягу працюючих активів за аналізований період
1.2.2	Коефіцієнт миттєвої ліквідності НВБ — співвідношення середнього обсягу ліквідних активів НВБ і зобов'язань за вимогою за аналізований період
1.2.3	Крос-коефіцієнт НВБ — співвідношення середніх сумарних зобов'язань НВБ і середнього обсягу працюючих активів за аналізований період
1.2.4	Генеральний коефіцієнт ліквідності НВБ — відношення суми середніх ліквідних активів, середнього капіталу та обов'язкових резервів НВБ до середніх сумарних зобов'язань за аналізований період
1.2.5	Коефіцієнт захищеності капіталу НВБ — співвідношення середнього захищеного капіталу НВБ і власного капіталу за аналізований період
1.2.6	Коефіцієнт фондової капіталізації прибутку — співвідношення власного капіталу НВБ і середнього статутного фонду за аналізований період
1.3	Блок грошово-кредитної системи
1.3.1	Обсяг валових вкладень в економіку — співвідношення кредитних вкладень в економіку та обсягу ВВП
1.3.2	Сальдований фінансовий результат підприємств — співвідношення фінансового результату підприємств та обсягу ВВП за аналізований період

Таким чином, враховуючи вищевикладене, можна стверджувати, що проблематиці діагностування фінансових криз на макроекономічному рівні закордонні і вітчизняні фахівці приділяють досить велику увагу, оскільки вважають даний напрям важливою складовою загальної антикризової економічної та фінансової політики. Безумовно, у подальшому на перше місце в антикризовому управлінні на всіх рівнях виходитиме своєчасне та правильне діагностування

потенційних проблем, котрі можна ідентифікувати саме на рівні фінансових відносин, а також розроблення заходів, які через монетарну сферу, унормувавши відносини суб'єктів господарювання та бюджету, здатні забезпечити належний рівень і умови використання фінансових ресурсів. Наведений світовий досвід та практика використання цих розробок свідчать про надзвичайно великий потенціал подальшого розвитку даної проблематики на основі інтеграції й об'єднання існуючих напрацювань у загальну функціональну методику. Отже, потрібно очікувати на ще глибшу теоретичну розробку, узагальнення та впровадження ширшого використання даного антикризового інструментарію на практиці, який, безсумнівно, буде розширено з набуттям з досвіду, що накопичується в ході створення програм подолання наслідків світової фінансової кризи.

1. Габбард Р. Г. Гроші, фінансова система та економіка: пер. з англ. / Р. Г. Габбард; наук. ред. пер. М. Савлук, Д. Олесевич. — К.: КНЕУ, 2004. — 889 с.
2. Івасів Б. С. Гроші та кредит: підруч. / Б. С. Івасів. — 3-тє вид., змін. й доп. — Тернопіль: Карт-бланш, К.: Кондор, 2008. — 528 с.
3. Історія економічних вчень: підруч.; за ред. В. Д. Базилевича. — 3-є вид., випр. і доп. — К.: Знання, 2006. — 582 с.
4. Карбау Р. Міжнародна економіка / Р. Карбау; пер. з англ. Р. Косодія. — Суми: Козацький вал, 2004. — 652 с.
5. Кириленко В. І. Інвестиційна складова економічної безпеки: моногр. / В. І. Кириленко. — К.: КНЕУ, 2005. — 232 с.
6. Моисеев С. Р. Международные валютно-кредитные отношения: учеб. пособие / С. Р. Моисеев. — М.: Дело и сервис, 2003. — 576 с.
7. Передерієнко Н. І. Фінансовий менеджмент: підруч. / Н. І. Передерієнко, Я. В. Котлярєвський, О. М. Дем'яненко. — Львів: Укр. акад. друкарства, 2008. — 200 с.
8. Савлук М. І. Гроші та кредит: підруч. / М. І. Савлук, А. М. Мороз, І. М. Лазепко та ін.; за заг. ред. М. І. Савлука. — 4-тє вид., перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2006. — 744 с.
9. Стельмах В. С. Кредитна система України і банківські технології: у 3-х кн. — Кн. 1: Кредитна система України: моногр. / В. С. Стельмах, А. В. Шаповалов, В. Л. Кротюк та ін.; за заг. ред. І. В. Сала. — Львів: Львів. Банк. ін-т НБУ, 2002. — 579 с.
10. Фінансово-банківська система України в європейському вимірі: зб. ст. — К.: Козаки, 2002. — 210 с.
11. Чухно А. А. Природа сучасних грошей, кредиту та грошово-кредитної політики / А. А. Чухно // Фінанси України. — 2007. — № 1. — С. 3–16.
12. Шелудько Н. М. Фінансові кризи на ринках, що розвиваються: теоретичні й емпіричні аспекти аналізу / Н. М. Шелудько, А. І. Шкляр // Фінанси України. — 2009. — № 2 (159). — С. 3–30.
13. Штангрет А. М. Антикризове управління підприємством: підруч. / А. М. Штангрет. — Львів: Укр. акад. друкарства, 2008. — 396 с.
14. Показатели финансовой устойчивости: Руководство по составлению. — Вашингтон (округ Колумбия, США): Международный Валютный Фонд, 2007. — 312 с.
15. Комплексна оцінка фінансової стабільності в Україні / звіт Комісії Блакитної Стрічки ПРООН. 17.06.2008 р.

АНТИКРИЗИСНАЯ ФИНАНСОВАЯ ДИАГНОСТИКА НА МАКРОЭКОНОМИЧЕСКОМ УРОВНЕ

Описаны поточное состояние и существующие методики диагностики кризисных проявлений на основании анализа финансовых потоков макроуровня, обработки и обобщенности имеющегося опыта.

CRISIS FINANCIAL DIAGNOSIS AT THE MACROECONOMIC LEVEL

Outlined the current situation and existing methods of diagnosis of crisis manifestations on the basis of analysis of financial flows macro, processing and synthesis of existing experience.

Стаття надійшла 17.09.09